

IV.

Dr. RUPP NEP. JÁNOS

KIR. TANÁCSOS AZ ÁLLAM-ORVOSTAN NY. R. TANÁRA
ÉS AZ EGYETEM UJONNAN VÁLASZTOTT

NAGYSÁGOS RECTORÁNAK

SZÉKFOGLALÓ BESZÉDE.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

IV.

Dr. RUPP KÉP. JÁNOS

Magyarországi Állam-Orvostan és Földrajz
Tanintézetének igazgatója

Magyarországi Rector (IAK)

SZÉKFOGLALÓ BESZÉD

Tisztelt egyetemi gyülekezet!

Ha van kitüntetés, mely a komoly érzelmű férfi bensejét örömmel eltölteni képes, úgy bizoyosan azon bizalomszülte megtiszteltetés az, mely oly férfaktól jó, kiket éltük minden irányban tanusított jeles tulajdonainál fogva magunk is kegyeletes bizalmunk kiváló tárgyaivá választottunk.

Ily kitüntetésben részesítettني nekem volt szerencsém, midőn egyetemünk rector választói bizalma folytán a rectori méltóságra emeltettem.

Fogadják ezen kitüntetésemért a legőszintébb köszönetemet azon biztosítással, hogy tőlem kitelhetőképen igyekezni fogok hivataloskodásom minden részletei által igazolni a bennem fektetett nagyra becsült bizalmat.

Jövő tisztí köröm küszöbén állva, öröm és aggodalom váltakoznak bensőmben: öröm, mert tudományos férfiaink színe által a körömben lehető legnagyobb kitüntetésben részesítetttem; aggodalom, mert érzem tehetségeim közepszerűségét, feladatomban aggasztó nagyságát és azon nyugtalanító bizonyos valamit, mi a jelen bizonytalan átmeneti időszakban minden kebelbe de kiválóan azon férfiakéba lopód-

zik, kiket a sors hivatalos működésök terén főszereppel kitüntetni akarva, vállaikat egyuttal nagy súlyu terhekkkel rakta meg.

Mert a rectori hivatal minden időben a mily díszes és tekintélyes, oly nyomasztó és a vele járó erkölcsi felelősnél fogva terhes volt. Hivatása nemcsak az egyetem ügyeit kezelő tanács értekeződéseit vezetni, a véleményeket kiengesztelni tekintettel az egyetem törvényeire és szokásos eljárásra, hanem azon magas állásnál fogva mely egy egyetemet a tudományos világban megillet, szemmel tartani folyvást, sőt megállapítani mind azon kérdést is, melyet az igaznak országában a világszellem felmutat, ne hogy a kormányzott intézet bármi tekintetben kora mögött elmaradjon. Minden fonalok a rector kezében futnak össze, az igazgatásé, a gazdálkodásé, a fenytéké mint a tudomány sikerének egyik főeszközeé és magáé a tudományé annak eszközeivel és haladásaival együtt. Mennyi figyelem, lelki éberség és sokfelé vonzó gond kell, hogy ezen egy érdekből egyesülő sok érdek egyformán ápolva, virágoztatva legyen.

E gondviselésben határozódik az egyetemi tanács és végelemzésben a rector munkaköre rendes és egyenlően lefolyó időkben. De mi nem olyanokban élünk. Egy pillantás a napi eseményekre meggyőz arról, hogy az emberi nem a természet szabta törvényes fejlődésének új korszakába jutott. Jelszava e korszaknak reform. S ime a reformok e kora nyit a rector előtt is új tért, mely a megállapodottság, a noli me tangere korában érintetlenül hagyá nyugalma, ez neveli gondjait ujakkal, melyek minél inkább kiha-

tók a jövődre, annál súlyosbak és teljes részvétét igénylők.

Mindenben és mindenütt mozgalmas sürgős tevékenységnek vagyunk tanui: nemzetek és egyesek erejük egész összegével rajta vannak, hogy az elavult, vagy a hatalom keze által rájuk erőszakolt, a kor kívánalmaival többé össze nem egyeztethető intézvényektől megszabaduljanak és üdvösebb újakat alkassanak, mik által saját maguknak és utódaiknak jobb, boldogabb jövőt biztosítani vélnek. Nagyban vezér államférfiaink kedvező politikai viszonyok előállítására és közös államintézkedések életbeléptetése által igyekeznek egyengetni az utakat, hogy a jó, szép és hasznos felé törekvő minél kevesebb akadályokba ütköznek; kisebb körökben az egyesek majd egyenként, majd kisebb-nagyobb társulatokba összeállva törnek azon célok felé, melyek polgári hivatásuk és emberi rendeltetésük feladataiul elejükbe tűzvék. És így serénykedünk nagyban és kicsinyben, és így gyarapodnak minden körben az eredménytermő tevékenység iránti követelmények: mert időket élünk, melyekben hazánk állami, társadalmi és egyes állampolgári viszonyaiban a legérzékenyebb rázkódtatásoknak volt kitéve és ügyeink rendezésében még most is a forrpon ton vagyunk, mert hisz csak nem rég mondá államférfiaink egyik legfőbbje, hogy nemzetünk nagy zöld asztalán annyira életbevágó kérdések felett gördül a koczka, melyeknek eldöntése létünk vagy nem-létünkkel áll a leghatározottabb, legszorosabb kapcsolatban.

Ily viszonyok közt a nemzetünk élén álló legki-

tünőbb férfiak szellemi tevékenységük egész concentrációjával fáradoznak azon Ariadne fonal fellelésén, melyen bennünket ezen bonyodalmak labyrinthejéből kivezethessenek. És ha így, csodálkozhatunk-e, ha a legfőbb sphaerákban működő hivatalnokok kevesebb gonddal viseltetnek azon államintézetek iránt, melyek nélkülözhetlenség bár, de az állam fenntartásával mégis kevésbé közvetlen kapcsolatban állanak. És midőn ezt tudjuk, nem-e szent kötelességünk kettőztetett szorgossággal őrködni azon intézetek érdekei felett, melyek közvetlen gondjainkra bízvák?

Nekünk, kik ezen egyetemnek tagjai vagyunk, tanároknak és tanulóknak az feladatunk, hogy házáink ezen tanintézete érdekeiről gondoskodjunk: fenn-tartsuk a mi jó, irtogassuk a mi rossz, alkossunk a hol kell! és hogy ezt tehessük, tartjuk fenn mind-enekeleltt egyetemünk két érczoszlopát, az önkormányzati jogot és a tanszabadságot, mert e kettő körül forog ezen, a haza összallamgépezetébe oly mélyen, oly nyomósan belenyúló tudományos intézetünknek minden főbb érdeke.

Nem szándékom annak bővebb fejtegetésébe bocsátkozni mi nagy jelentőségű az önkormányzat és tanszabadság egyetemünk oly karban tartására, hogy rendeltetése céljának megfelelhessen, bizonyígtatták ezt tisztelt tanártársaim, kik egyetemünk ünnepélyei alkalmával e tárgyat a mily találóan oly kimerítően fejtegették, csak azon egyre legyen szabad figyelmeztetnem, hogy ébereknek kell lennünk, nehogy e két üdvös intézvény épségén csorba ejtessék, mert ez könnyen magát egyetemi éltünk szívét sebezhetné.

De valamint érdekeink e két főbbjéről, úgy multhatatlan kötelességünk minden egyébről is gondoskodnunk, mi hazánk ez anya tanintézetének javát, hasznát és diszét emelni képes; ebbeli törekvésünkben oly sorrendet követve, hogy mindenekelőtt azoknak elintézéséről legyen gondoskodva, miknek czélszerűbb elrendezése, vagy nagy tudományos értékök, vagy az állam közügyeire kiható nagy jelentőségök-nél fogva többé halasztást nem szenvedve, csakugyan égő kérdésekké váltak már.

Vannak egyetemünk-nél intézetek, miknek rendeltetésöknél fogva kórodáknak és mint olyanoknak mintagyógyintézeteknek kellene lenniök, melyek azonban minden részeikbeni hiányosságuk miatt, épen csak a tanároknak azokbani fáradhatatlan buzgalmuk és szerencsés munkásságuknál fogva érdemlik meg a gyógyintézet nevét. Mert eltekintve attól, hogy ez intézetek a helyiségek, szük- és czélszerűtlen volta, a taneszközök elégtelensége és általában felszerelésök hiányossága miatt sok kivánni valót hagynak, kórodáink hármában, daczára az e részben illető helyen már évtizedek óta ismételve tett sürgős szorgalmazásoknak, a betegek még jelenleg is egyrészt az alattok levő boncztani intézetben kifejlett hullapárázatok, másrészt a velök szomszédos vegytani intézetből elillanó ártalmas gázok miatt oly tényezőt is nélkülözni kénytelenek, mely gyógyulásuk eszközölhetésére a fő, t. i. a tiszta friss levegőt.

Kórodáink és az azokkal kapcsolatos intézetek ügyét legsürgősb teendőink első sorába vélem állítandónak.

Majdnem szintoly sürgősek azon követelmények, mikre az orvosi tudományoknak alapul szolgáló, de államgazdászati tekintetben is annyira fontos természettani, természettudományi és vegytani intézetek rendeltetése jogosít.

Az ásvány-, növény-, az állat- és természettani tanároknak, nem említve egyéb nélkülözéseiket, még csak segédeik sincsenek, a vegytanár pedig az intézet helyiségeinek czéliránytalansága által mindenkép akadályoztatik szabad mozgásában. És ha mindezekhez még az ezen intézetek szükségleteihez képesti csekély dotatiót is tudjuk, akkor könnyen belátható, hogy bár mennyire serénykedjék is bennök a legkitünőbb tulajdonságokkal felruházott tanár, fáradozásai még sem eredményezhetik azon hasznót, mely a természettudományok illő mivelése által közvetlenül az egyetem, közvetve pedig az állam érdekeinek előmozdíthatása tekintetéből oly súlyosan esik a latba.

Természettudományi intézeteinket a lehető legjobb karba hozni, nemcsak egyetemi, hanem államgazdászati tekintetből is sürgős követelmény.

Ezen, halasztást alig engedő ügyeink elintézése mellett sürgős gondjaink tárgyai közül nem szabad kifelejtenuünk azt, mit már évek óta nemcsak óhajtva óhajtottunk, hanem erőinkhez mért erélylyel kieszközölni is iparkodtunk: értem egyetemi ügyeink reformját mindazon irányokban, mikben érdekeinket előbbre vihetni véljük. Tanrendszerünket illetőleg rámutattunk azon hiányokra, mik a czélszerűbb oktatásnak útját állják és megjelöltük ezeknek orvoslására az alkalmas eszközöket; egyetemünk anyagi

érdekeire vonatkozólag pedig sürgettük hogy az egyetemi alapítványok és javak jövedelmei czélszerűbb intézkedések által a normalis pontig felemeltesenek, hogy emígy az egyetemi költségek fedezésére szolgáló erő is gyarapodjék, és kértük miszerint az egyetemi tanácsnak az egyetem anyagi érdekeinek intézésére jövőben az eddiginél nagyobb és közvetlenebb befolyás engedtessek. Eljárásunk tehát e részben annyival kevesebb nehézségekkel járand, minélinkább tettük már évekkel ezelőtt beható tanácskozásaink tárgyává azon javaslatokat, miknek életbeléptetése által a czélszerű változásokat elérhetni véltük: és így jelenleg csak az lenne feladatunk, hogy a már kidolgozott és felsőbb helyre is terjesztett reformterveinket újabban átvizsgálva, azoknak mielőbbi életbeléptetését kieszközölni igyekezzünk.

De uraim, ha valaha, most megjöttek mondható az idő, hogy ne csak tervezzünk és jámborul óhajtunk, hanem hogy azt, mit tervezünk és óhajtunk, minden előttünk nyitva álló utakon érvényre juttatva, ügyeinket előbbre, ha lehet azon határig vigyük, a melyig az azok iránti érdekeltségünk szülte kívánságaink terjednek.

És midőn az eddig említettek által azokat igyekeztem ujhegygyel érinteni, mikre nézve a tanári karok és az egyetemi tanács tisztelt tagjainak tevékenységét igénybe vétetni vélném, nem hagyhatom szó nélkül azokat, miket egyetemünk akadémiai polgárraira nézve szívemen viselek. És itt, akarva nem akarva, gondolkodásom árja megint csak azon mederbe vezet, melytől eltérő irányt — ki haladni akar

— nem követhet, értem korunk sajátlagos jellemét, melynek jelzésére mozgalom a valódi szó. És midőn minden percz arra emlékeztet, hogy legszentebb érdekeinkkel bele vagyunk sodorva mi is ez örök mozgalomba, érintetlenül maradhatna-e bennünk az, mi minden emberi mozgalomnak első kiindulási pontja és utolsó zárköve, érintetlen maradhatna-e kedélyi nyugalomunk? Szívünk érzelmei remény és csüggedés közt ingadoznak, és alig bírunk magunkkal, hogy a hol számunkra is egy kis rés nyílik, az actióba bele ne lépjünk.

Tudom, hogy azon dráma, mely nemzetünk színpadán jelenleg játszatik, nem engedi, hogy a hazáját szerető férfiú szokott lelki nyugalommal szemlélje azon jeleneteket, mikkel Klio napjaink történelmét a népek nagy évkönyvébe beigtatandja, és minden elfogulatlan tudni fogja mint ítéljen azon ifjuról, ki nemzete iránti érdekeltségéből halálig bánkódni és egekig örülni tud, ily nemes lelkesedés általi elragadtatás csak helyeslő elismerést ébreszthet, mert hisz ki kárhoztathatná azt, mire kiki, mivel saját kebelében érzi, annyira büszke, és jaj a nemzetnek, melynek közérzete oly mélyre sülyedett, hogy ifjainak e nemes tulajdonát méltányolni nem tudja, és jajabb az államnak, mely fiaiban e lelkesedést elfojtani akarná, mert ezzel elseperné azon növényiskolát, melyből fenntartására karyatid-jait és valódi atlas-ait, azaz azon férfiat veszi, kik nemcsak az állam jó és bal sorsa felett örülni és bánkódni, hanem férfias erélylyel eslekedni is tudnak. Ily férfiakban rejlik az államnak valódi ereje, ez erő csirája pedig a fiatalokban élő

lelkesedés a haza ügyei iránt: e csirákat, a mely állam elég gyenge elfojtani, az megfojtotta azt, mit fenntartani épen első szent kötelessége: — magát az államot.

Meggyőződéselem őszinteségével mondott e szavaimból könnyen kivehető, mint gondolkodom én, tisztelt akadémiai polgárok azon lelkesedésről, melylyel önök hazánk ügyei iránt viseltetnek. De ünnepélyesen tiltakozom szavaim olyatén értelmezése ellen, mint ha önöknek azon netáni magatartására is rá akarnám mondani a helyeslést, melynél fogva lelkesedésök által elragadtatva, belső érzelmeiknek kültüntetések által akarnának szelepet nyitni. Valamint az 1867²/₃-ki tanévi megnyitó beszédemben határozottan azt vitattam, hogy az ifjuság, igen is viseltessék érdekekkel a közügyek iránt, kövesse figyelemmel a világ folyását, szerezzze meg magának jó korán ez uton is azon tájékozottság elemeit, mely őt alapos higgadt vélemény kiképzésére segíti; de egyúttal határozott szavakkal oda is nyilatkoztam, hogy az akadémiai polgár ne feledje soha, hogy sem koránál, sem tudománya és tapasztalása még mindig tökéletlen voltánál fogva sem képesülve sem jogosulva nincs politikai véleményét bármi szin alatt, kivált a fennálló renddel összeközöleg, tüntetések által kinyilatkoztatni.

Ily előzmények után elejthetem e themát, e helyett inkább azon eszközről szólandok, mely önöket tisztelt akadémiai polgárok, ily hivatlan kifakadásoktól megóvandja és a mely eszközt illően felhasználva, azon szolgálatot teendik az államnak, melyre önök sajátlag hivatvák, és melynek buzgalmas alkal-

mezása által oly tényezővel járulandnak az állam jólétének emeléséhez, melynél hatalmasabb nincsen.

Ezen eszköz nem egyéb mint a mi mostani hivatásuknak különben is rendeltetése t. i. a tudományoknak mi szorgalmasabb művelése.

Mert a tudomány a társadalomban hatalom, mely édes szülöttje az értelmiség által mindent meghódít.

Csak a rövidlátó hiszi hogy a vas, a tűz azon eszköz, mely győzelemre vezet: az ki a dolgokat első genesisök szerint szokta megítélni, másképp gondolkodik, mert tudja hogy valamint az öldöklő fegyvert is az értelmiség hívja létre, úgy csak is az értelmiség teheti azt győztesé. De valjon tegyem-e hogy a tudományt mint hatalmat bővebb fejtegetéssel mutassam be önöknek, mikor bármi felületes szemle e világrészünk népei felett meggyőzőleg szól állításom mellett? Valjon a Missouri vagy a La-plata partjain lakó népek e a hatalmasbak, vagy nem-e inkább azok melyek a tudományokat századok óta serény szorgalommal művelve, az értelmiség magasabb fokaira emelkedtek? Valjon minek köszöni Angolország ipara és kereskedelme imponáló hatalmát, és minek Franciaország azt, hogy az eszmék uralma által mindenha hatalmat gyakoról? minek másnak mint az értelmiségnek, mely végelemzésben nem egyéb mint az, a miben a tudományok összege culminál. És felhozzam e végre állításom további indokolására, hogy midőn a napoleoni harcokban több hatalmasság az enyészet őrvénye széleig sodortatott, akkor e szerencsétlen helyzetben egy német professor tanának érvényre juttatása volt az, mi által némely állam tönkre jutott ha-

talmának szikrája, új erőre szitogattatott. E professor a mult század második felének nagy philosophusa Kant volt, ki azon elvet mondotta ki: hogy a szellemi erő kifejtése által kell a physikai rosszon diadalmaskodni. Az akkor élő nagy államférfiak a hírneves bölcész e tana által ihletve, azon elvet állították fel, hogy azt, mit az állam physikai erejében vesztett, a népben rejlő szellemi erő k kifejtése által lehet csak visszanyerni. Ezen elv az államok kormányai által elfogadtatván vetette meg alapját mindazon javításoknak, melyek aztán a közigazgatásban, a fegyverkezésben, az oktatási ügyben tétettek, és mely javítások mint megannyi tanúi az értelmiségnek, emelték a már tönkre jutott államokat a jelentőség azon polczára, melynél fogva Európa szinpadán előtérben szerepelhettek. Tehát a tudomány, az értelmiség segíté az államot ismét hatalomra.

Igen uraim a tudomány hatalom, mely minden körülmények és viszonyok, minden népek felett és minden időben fenntartotta uralmát.

Mintegy évezrede, hogy az Arabok Spanyolországot meghódítva, az Ommájádok fényes udvara ez országot a tudomány és költészet akkor élő nagy embereinek gyűlhelyévé tette. Ez időkben a tudományok a muhamedánoknál oly virágzásnak örvendettek, hogy a keresztény Európa minden részeiből Cordova felé vándoroltak a tudományszomjas ifjak és férfiak, és ezek közül az egyik Franciaországnak egy királyt nevelt, kit bölcsek (II. Robert) és Németországnak egy császárt, kit a világesodájá-

nak (III. Otto) neveztek. Ugyanazon férfiú volt az, ki az európai népeknek az arab számokat mutatta be, ki iratai által az európai műveltség előbbre vitelében oly nagy érdemeket szerzett magának, és a kiról kegyeletteljesen megemlékezni nekünk magyaroknak is illik, mert e férfiú volt az, ki első szent királyunkat a kereszténység mellett szerzett nagy érdemeiért a szent korouával ajándékozta meg. II. Sylvester pápa a tudományt a félhold homályában sem átallotta felkeresni.

Hatalom a tudomány és dicső, önöknek hivatása azokat mivelhetni. Önök e szent hivatásukban lelkesen fognak eljárni, és tudományos buzgalmukban nem fognak elcsüggedni azon kellelten és nem ritkán keserves tapasztalások miatt, miket a tudománynak élő férfiú alig kerülhet ki valaha, mert majd a nagy fáradozás és csekély eredmény közötti aránytalanság, majd az kedvetleníti el őtet, hogy a nyert eredmény illően fel nem ismertetik, értéke szerint nem méltányoltatik, majd ismét, hogy a hosszú fáradozásnak néha tévedés volt az eredménye.

De uraim ily tapasztalatok csak a gyengét riasztatják vissza a tudományok szentélyétől, a valódilag erős, ha egyszer a sors kerekének küllőibe belé kapaszkodott, azt el nem hagyja többé, az vagy eltiportatja magát, vagy célhoz jut.

Egyébiránt a fáradozásaink és az ez által uyert eredmény közötti aránytalanság nem ritkán csak látszólag olyan, mert hány példa nem tanusítja az ember szellemi fejlődésének nagy folyamatában, hogy az eredetileg csekélynek vagy tévesnek látszó eredmény csak később, olykor csak századok után állott

elő a maga roppant horderejű nagyságában. Valjon sejthették-e a Phoenicziaiak, hogy az általuk feltalált üveg, lencse alakra köszörülve, fenn az égben és lenn a földön egész új világokat fedezzen fel, és gyaníthatta-e azon olasz tudós, ki az asztalán heverő békaczombot két különböző érzlemez hatása által mozgásra ingereltetni látva a galvanicus erőt felfedezte, gyaníthatta-e Galvani a maga idejében azon csodálatos eredményeket, mikkel a tudományt és művészetet a galvanismus által meggazdagítva látjuk?

És ha azon férfiak során végig tekintünk, kik a tudományok mezején tündöklöttek, úgy találjuk-e, hogy fáradozásaik eredményei kortársaik által mindig elismertettek és illően méltányoltattak? avagy nem kellett-e Sokratesnek méregpoharat ürítenie; és nem halt-e meg Swammerdamm bujában, mert nem szüntek meg őt gúnyolni, hogy az apró jelentéktelen ázacsok (infusoriumok) szerkezetét vizsgálva, azokban az Isten nagyságát csodálhassa. És ezeken kívül nem érte-e sok mást, kik előtt, vagy neveik hallatára kegyelettel hajlunk meg, azon sors, hogy mig éltökben a tudományos vértanúk keserveivel kelle megismerkedniök, a dicsőség fényköre csak holtuk után övedzte körül halantékaikat?

Nem uraim! önök a tudományok serény mivélésétől nem fogják magukat visszariasztatni azért, mert fáradozásaikból közvetlenül tán csekély sikert vagy elismerést remélhetnek aratni, sőt akkor sem, ha a fáradhatlan munkásság által elért eredmény csakugyan tévesnek bizonyulna be. Mert igazak a tudományok ügyében annyira illetékes nagy Humboldt e

szavai: „Minden mi mozgásra gerjeszt, legyen a mozgató erő bármilyen: tévedések, homályos gyanítások, ösztönszerű sejtelmek, vagy tényeken alapuló következtetések: minden az eszmekör tágtítására s új utak felfedezésére vezet az értelmiség hatalma érdekében.“

De talán már eddig is túlléptem a korlátokon, miket a tisztelt gyülekezet türelme iránti kimélet előmbé szab, minélfogva beszédem fonalát most már annál tanácsosabbnak vélem letenni, minél inkább hiszem, hogy nem egészen sikertelenül iparkodtam általános körvonalakban megjelölni azon irányokat, mik egyetemünknek a mostani időviszonyokhoz képest zsinórmértékül szolgálhatnak.

És most önöket tisztelt üggyársaim arra kérve, hogy tisztí teendőimben szives gyámolításukat és erélyes közreműködésüket tőlem meg ne vonják, önöktől pedig derék akadémiai polgárok minden legjobbat várva, immár átlépek rectori műhelyem küszöbét azon szilárd szándékkal és szent fogadással, hogy a mely munkára vállalkoztam, azt önök megalégedésére bevégezni minden tőlem kitelhetőképen igyekezni fogok, hogy emigy midőn — ha Isten is úgy akarja — a jövő év ez órájában, műhelyemből ismét kilépve, munkásságom eredményét önöknek felmutatandom, ne kénytelenitessenek mondani, hogy az, kit ez idén derék rector elődei nyomdokaiba lépnie engedének, erre érdemetlennek mutatta magát.

